

*Крыцук Мікіта Іванавіч
магістрант,
выкладчык кафедры ўсходніх моваў
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
(г. Мінск, Рэспубліка Беларусь)*

АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧЫ БАЗІС І ВАРЫЯТЫЎНАСЦЬ КУЛЬТУРНА- ЦЫВІЛІЗАЦЫЙНЫХ ПРАГРАМ

«Вырас і памужнеў выдатны і магутны бог Зеўс. Ён паўстаў супраць свайго бацькі і прымусіў яго вярнуць зноў на свет паглынутых ім дзяцей. Аднаго заіншым выкінуў з вуснаў Крон сваіх дзяцей-багоў, выдатных і светлых. Яныпачалі барацьбу з Кронам і тытанамі за ўладу над светам» [1].

Гэта знакаміты міфалагічны сюжэт Старажытнай Грэцыі. Вядома, мы, беларусы, не прыналежым да Заходняй Цывілізацыі ў поўнай меры, але варта і важна адзначыць тую ролю, якую адыгрывала і адыгрывае станаўленне Захада для нашай культуры. Пачынаючы нашымі архетыпамі і сканчаючы дэталёвым спектрам паводзін.

Мы бачым перад сабой матыў паўстання сына, Зеўса, супраць бацькі, Крона. Бацька, зрынуты сваім сынам, не адрозніваўся высокімі дабрачыннасцямі, інакш не магла б Багіня Ноч у пакаранне Крону нарадзіць «цэлы шэраг жудасных бажэстваў: Таната – смерць, Эрыду – разлад, Апату – падман, Кер – знішчэнне, Гіпнос – сон з роем змрочных, цяжкіх бачанняў, Немесіду, якая не ведае літасці, – помста за злачынствы – і шмат іншых»[1].

Ды толькі ў пакаранне за што Багіня Ноч нарадзіла яму падобныя бажэсты? За тое, што Крон некалі сам паўстаў супраць свайго бацькі, Урана. І што вельмі паказальна, падбухторвала яго на падобны ўчынак не хто іншая, а яго ўласная маці: «Зненавідзеў Уран сваіх дзяцей-волатаў, у нетры багіні Зямлі заключыў ён іх у глыбокай цемры і не дазволіў ім выходзіць на свет. Пакутавала маці іх Зямля. Яе душыў гэты страшны цяжар, заключаны ў яе нетрах. Выклікала янадзяцей сваіх, тытанаў, і пераконвала іх паўстаць супраць бацькі Урана, але яныбаяліся падняць рукі на бацьку. Толькі малодшы з іх, падступны Крон, хітрасцю скінуў свайго бацьку і адняў у яго ўладу»[1].

То бок, мы маем сына, які зрынуў свайго «падступнага» бацьку, які ў сваю чаргу праз угаворы ўласнай маці зрынуў свайго бацьку, што таксама не адрозніваўся высокай мараллю, як мінімум, у адносінах да сваіх «дзяцей-волатаў». І нібыта дзеянні Крона асуджаюцца, інакш Багіня Ноч не нараджала б яму такіх злых бажэстваў. Але давайце на імгненне ўявім сабе, што падобны міф у ідэальным перакладзе трапляе ў рукі прадстаўнікам таго, што ў далейшым стане Кітайскай Цывілізацыяй, на тым самым этапе культурнага станаўлення, на якім знаходзілася Старажытная Грэцыя ў перыяд фармулявання сюжэта пастаяннага паўстання дзяцей супраць уласных бацькоў. Безумоўна, жыццё падкідвае самыя розныя гісторыі. Вядома, міфалагічныя архетыпы і рэальныя паводзіны носьбітаў міфалагічных архетыпаў далёка не заўсёды павінны супадаць. Аднак наўрад ці мы знойдзем у Кітаі афіцыйна зацверджаныя, «кананічныя» сюжэты паўстання дзяцей супраць уласных бацькоў, якія б асуджаліся не толькі сюжэтна, а яшчэ і з пункту гледжання носьбіта традыцыі: усё ж мы не бачым у старажытнагрэчаскім сюжэце нейкага пазасюжэтнага асуджэння дзеянняў Крона альбо Урана. І складваецца меркаванне, што ў Старажытным Кітаі падобны міф не мог бы карыстацца папулярнасцю.

Мы не ставім перад сабой мэты параўнання прыныццаў узаемаадносін паміж бацькамі і дзецьмі ў Заходняй і Кітайскай Цывілізацыях. Таксама мы не ставім перад сабой мэты параўнальнага даследавання адпаведных міфалагічных сюжэтаў. Але, сыходзячы з дапушчэння аднолькавага агульначалавечага базіса ў абсалютна ўсіх грамадстваў, мы папярэдне ставім перад сабой мэту набліжэння да ўсведамлення і разумення гэтага самага агульначалавечага базіса, які можа самым розным чынам праяўляцца ў бясконцасці сваіх варыянтаў. Бо спасціжэнне іншага – гэта заўсёды спасціжэнне сябе, а як казаў Фрыдрых Макс Мюлер, «Хто ведае адну рэлігію, не ведае ніводнай»[2]. Шлях да спасціжэння кагосьці іншага – гэта заўсёды шлях да спасціжэння сябе самога. Гэта не значыць, што мы аднолькавыя. Гэта значыць, што мы дасягаем узаемаразумення тады, калі адштурхоўваемся ў сваіх поглядах, словах і дзеяннях ад чагосьці агульнага. Таму што прадстаўнікі любой іншай цывілізацыі, іх культура і сама гэтая цывілізацыя не аб'екты нашага ўспрымання, а суб'екты, якія таксама нейкім чынам нас успрымаюць. І немагчыма разумець таго, з кім няма ніякіх вызначальных кропак перасячэння.

У XXI стагоддзі чамусьці ўсе актыўна пачынаюць забываць, хто мы ёсць насамрэч і якія матывы намі штурхаюць. Нехта забывае, нехта робіць выгляд, што забывае. Але нават калі мы з'явіліся невыпадкова – Бог ува ўсіх сваіх магчымых, у т.л. безасабовых аперсонных варыянтах, – наша «цела», наша аснова мае біялагічную прыроду. Здаецца, гэта азбучная ісціна, але мала хто яе прымяняе цалкам.

«З непазбыўным пастаянствам вымаўляецца тэзіс аб тым, што нельга пераносіць на чалавека заканамернасці, вывучаныя на жывёлах, гэта, маўляў некарэктна і з'яўляецца толькі знешнім падабенствам... Аднак доказы такой некарэктнасці пры блізкім разглядзе аказваюцца

толькі свайго роду “прэзюмпцыяй выключнасці чалавека”, гэта значыць прынятай у гуманітарыяў дамоўленасцю, што любы сумневы (а глеба для сумневаў непазбежна прысутнічае ў тлумачэнні любога навуковага досведу або назірання) тлумачацца на карысць сцвярджэння аб тым, што чалавек настолькі ўнікальны, што з жывёламі нічога агульнага, акрамя ніжэйшай фізіялогіі, не мае. Так ці інакш, але многім людзям здаецца непрымальным і нават абразлівым сам факт супастаўлення паводзін чалавека з жывёламі. І гэтаму таксама ёсць эталагічнае тлумачэнне! Заклучаецца яно ў дзеянні інстынкту эталагічнай ізаляцыі відаў... Сутнасць гэтага інстынкту можна выказаць у выглядзе дэвізу “палюбі свайго – нелюбі чужога”; “чужымі” ў нашым выпадку з’яўляюцца малпы, непрыязнае стаўленне да якіх распаўсюджваецца і на тэзіс аб сваяцтве нашых паводзінаў з іх паводзінамі» [3].

Мы вымушаны аб’ектыўна згадзіцца з тым фактам, што людзі часцінам адмаўляюць нейкія свае сувязі з жывёльным светам, прыводзячы довады, якія не маюць нічога агульнага з лагічнай абгрунтаванасцю. Высвятленне ступені, у якой наш біялагічны (а дакладней, інстынктыўны) базіс паўплывае на ўвесь астатні спектр дзейнасці, не з’яўляецца мэтай дадзенага артыкула ў прыватнасці і краіназнаўства Кітая – у агульным. Мы толькі прывядзём ніжэй цытату, што цалкам адлюстроўвае пазіцыю, якой мы прытрымліваемся ў гэтым артыкуле: «...хіба чалавек не можа нічога захацець проста так? Хіба ў чалавека не бывае пачуццяў і перажыванняў не звязаных з інстынктыўнымі механізмамі? Уявіце сабе – не» [3].

Мы не зводзім вывучэнне чалавека і чалавечых супольнасцяў выключна да эталагічнага аспекта, але вымушаны адзначыць уласную пазіцыю: абсалютна ўвесь эмацыйны план чалавечай дзейнасці, незалежна ад культурнай альбо цывілізацыйнай прыналежнасці, у значнай ступені, а часам і амаль цалкам, абумоўлены інстынктыўна. Ні мы, ні Кітайская, ні Заходняя, ні Індыйская, ні якая-кольвечы іншая Цывілізацыя – аніхто не пазбаўлены свайго інстынктыўнага базіса. Безумоўна, выхаваўчае, педагагічнае, адукацыйнае і непасрэдна культурнае ўздзеянне адыгрываюць ролю ў нашых паводзінах, у асобных выпадках нават цалкам трансфармуючы тую лінію паводзін, якую мы абіраем. Але куды часцей, асабліва на ўзроўні штодзённа-побытавага светапогляду, мы толькі думаем, што мы самі вызначаем накірунак сваіх думак. Аднак у рэальнасці «...маючы вольны і прамы доступ да матывацыйных цэнтраў мозгу, інстынкты здольныя выклікаць АДЧУВАННЕ сваёй правасці ў чым заўгодна» [3].

Інакш кажучы, саманазва Кітая (中国 Zhōngguó) як «пасярэднія царствы», што традыцыйна супрацьмастаўлены знешнім нецывілізаваным «варварам»; варна-каставая сістэма Індыі; аўраамічнае ў агульным і хрысціянскае ў прыватнасці місіянерства «крыжом і мячом»... абумоўлены нашай інстынктыўнай прыродай. Гэтаксама як абумоўлена той самай інстынктыўнай прыродай памкненне Заходняй Цывілізацыі ажыццяўляць «экспарт дэмакратыі і ліберальных каштоўнасцяў». «Інстынктыўныя крытэрыі моцна ад сацыяльнай эвалюцыі адсталі» [3]. І гэта адна з найвялікшых супярэчліvasцяў сучаснага чалавецтва, асабліва ў цывілізацыі, найбольш развітай у аспекце сацыяльнай эвалюцыі – у цывілізацыі Захаду. Але задача, пастаўленая намі, не заклучаецца ў высвятленні магчымых шляхоў вырашэння падобнай супярэчліvasці.

Ні ў якім выпадку нельга зводзіць усё даследаванне любой культуры да эталагічнага ракурса, але важна памятаць: усе чалавечыя культуры больш біа- чым сацыя-. Праз гэта стаўленне да любой культуры альбо цывілізацыі наогул і да Кітайскай у прыватнасці не можа і не павінна сыходзіць з таго, хто лепшы. Яно мусіць сыходзіць з таго, як прадстаўнікі розных культур і цывілізацый рэалізуюць свой інстынктыўна-эмацыйны план і чаму гэта адбываецца менавіта так (агульначалавечы інстынктыўна-эмацыйны базіс, які рэалізуецца ў асобных культурных/цывілізацыйных варыянтах). Прадстаўнікі Кітайскай Цывілізацыі традыцыйна лічылі сваю культуру выключнай і цэнтральнай, «Паднябеснай» (параўнайце: «Святая Русь»). Падобную тэндэнцыю мы можам назіраць і зараз – і яна набірае размах адпаведна поспехам Кітая ў эканамічнай, навукова-даследчыскай, тэхналагічнай, сацыяльнай і іншых сферах. Верагодна, у кагосьці гэта можа выклікаць суб’ектыўную непрыязь, але калі б у Беларусі была, напрыклад, 5-я па велічыні эканоміка свету і каля 1 тыс. ядзерных баегаловак, агульная знешнепалітычная дзейнасць нашай краіны, гэтаксама як і паводзіны яе грамадзян у іх стаўленні да прадстаўнікоў іншых краін, набылі б куды больш агрэсіўныя і эгацэнтрычныя

формы, магчыма, ува ўтоеным выглядзе. Гэта адбылося б, незалежна ад тых палітычных сіл, якія стаяць на чале ўлады. Безумоўна, ступень агрэсіўнасці і эгацэнтрычнасці вар'іравалася б у залежнасці ад набору разнастайных чыннікаў, пачынаючы агульным узроўнем «культурнага напылення» ў грамадстве і сканчаючы канкрэтнымі людзьмі, што атрымаюць уладу ў той момант. Тым не менш, мы занадта моцна падпадаем пад уплыў інстынктыўна-эмацыйных матываў, каб меркаваць, што будзе інакш.

Наступны пераход будзе, верагодна, не зусім правільны з пункту гледжання метадалогіі: пры параўнанні нейкага факта адной культуры (напрыклад, гісторыя ўзаемаадносін бацькоў і дзяцей на прыкладзе Урана, Крона і Зеўса) з адпаведным фактам іншай культуры больш карэктна было б выбіраць факт з тымі самымі характарыстыкамі ў культурнай сістэме каардынат. То бок, найкарэктнейшым было б знайсці адпаведны міф падобнай тэматыкі (адносін бацькоў і дзяцей) у старажытнакітайскай міфалогіі, якая ў перыяд узнікнення падобнага міфа знаходзілася прыкладна на той самай стадыі свайго развіцця, што і міфалогія Старажытнай Грэцыі на момант узнікнення вышэйгаданага міфа. З шэрагу прычын ажыццяўленне падобнай задачы падаецца даволі праблематычным. Да таго ж, у гэным артыкуле падобны карпатлівы падыход не вымагаецца: нам дастаткова ўзяць такі факт з рэалій Старажытнага Кітая, які сваёй паказальнасцю будзе знаходзіцца на ўзроўні, бліжэй да такога ўжо акрэсленага намі старажытнагрэчаскага міфа. І падобныя факты ў агромністым мностве можна ўзяць са знакамітага старажытнакітайскага помніка «Лунь юй» («Размовы і выслоўі»).

У нашым выпадку (параўнанне з вышэйпрыведзеным старажытнагрэчаскім міфам) асабліваю цікавасць складае наступны ўрывак: «Нават калі бацька ліхадзей, злодзей або забойца, пачцівы сын абавязаны пакорліва пераконваць бацьку, прыніжана прасіць яго вярнуцца на шлях дабрадзейнасці» [4].

То бок, на фундаментальным узроўні і ў гістарычнай рэтрэспектыве, і ў культурным станаўленні, мы бачым відавочнае, архетыпічнае адрозненне паміж Заходняй і Кітайскай Цывілізацыяй: калі ў першым выпадку сыны вырашаюць праблему «ліхадзейнага бацькі» радыкальным чынам, у другім выпадку нават сама думка падобных паводзін не з'яўляецца дапушчальнай. І менавіта тут мы яскрава бачым, наколькі адныя і тыя самыя інстынктыўна-эмацыйныя праграмы ў выніку могуць па-рознаму рэалізоўвацца ў адрозных культурах. У сілу пэўных культурна-гістарычных акалічнасцяў у розных культурах складваюцца розныя каштоўнасныя ўстаноўкі. Пры гэтым прадстаўнікі розных культур, асабліва дастаткова глыбока знаёмыя толькі са сваёй уласнай культурай, будуць прыкладна ў роўнай ступені адстойваць адрозныя, а часам нават і радыкальна супрацьлеглыя каштоўнасці, сыходзячы з агульначалавечага, фактычна аднолькавага інстынктыўна-эмацыйнага базіса. І вось менавіта з усведамлення гэтага факта пачынаецца глыбіннае даследаванне адрозненняў розных культур і цывілізацый.

Тут жадалася б адзначыць дзве важныя пазіцыі, якіх мы прытрымліваемся ў артыкуле. Першы момант: катэгарычна нельга казаць пра нейкае ўсходазнаўства без усведамлення таго, што насамрэч не існуе Усхода і Захада – існуюць самыя розныя культуры і цывілізацыі. Кітайская, Індыйская, Араба-мусульманская... Яны сутнасна і прынцыпова непадобныя адна на адну. Любыя спробы спрашчэння карціны, характарыстыкі накшталт «наватарскі захад і традыцыйны ўсход» – гэта пустыя спекуляцыі маладасведчаных аўгараў, якія прытрымліваюцца заведама суб'ектывізаваных пазіцый. Верагодна, ёсць пэўныя факты, якія падштурхоўваюць да ідэі, што, прыкладам, прадстаўнікі Заходняй Цывілізацыі больш схільныя да нейкага мадэрнізавання і наватарства. Але прычынай гэтага сталі пэўныя культурна-гістарычныя ўмовы і пэўныя культурныя прадухіленасці, ды ніяк не «іх абмежаванасць як пастаянная характарыстыка».

Мы схільныя меркаваць, што цяперашняе памкненне Заходняй Цывілізацыі да афіцыйнага, заканадаўчага, паўсямеснага адстойвання інтарэсаў меншасцяў, якія на працягу амаль усёй гісторыі з'яўляліся ў грамадстве маргінальнымі; дазволена, а часам нават і пажаданая крытыка дзеючай улады; агромністая колькасць іншых зусім нядаўніх з пункту гледжання гістарычнай рэтрэспектывы з'яваў, якія прадстаўнікі Заходняй Цывілізацыі лічаць перадавымі, але якія выклікаюць вельмі супярэчлівыя ацэнкі ў прадстаўнікоў іншых

Цывілізацый – усё гэта ў большай ступені абумоўлена не ўсвядомленым памкненнем да стварэння прынцыпова новага і лепшага грамадства, а канкрэтнай уласнай рэалізацыяй (умоўна назавём гэта «культурна-цывілізацыйнай праграмай») агульначалавечага базіса. То бок, якім бы высокаарганізаваным ні было сацыяльнае развіццё прадстаўнікоў Заходняй Цывілізацыі, інстынктыўна-эмацыйны ўзровень іх развіцця не істотна адрозніваецца ад такога ў жыхароў Аўстралійскага кантынента ў XI ст. Фактычна ён і не змяняецца, змяняецца здольнасць і ступень усведамлення ўласных інстынктыўных матываў. Але пакуль у гэтым накірунку на масавым узроўні, відаць, мала хто дасягнуў істотных зрухаў. Калі дасягнуў наогул.

Адсюль мы прыходзім да другой важнай высновы: на агульначалавечым (інстынктыўна-эмацыйным) базісе у працэсе культурна-гістарычнага развіцця ўзнікаюць культурна-цывілізацыйныя праграмы, як правіла, з пэўным архетыпам альбо наборам архетыпаў. Іх рамкі і межы вызначыць складаней, чым рамкі і межы біялагічных супольнасцяў: генатып, месца нараджэння і пражывання, інш. могуць не з'яўляцца тут паказчыкамі наогул. І паколькі агульначалавечы базіс фактычна мае інстынктыўна-эмацыйную прыроду, паміж гэтымі праграмамі пастаянна адбываецца барацьба, як яна адбываецца паміж прадстаўнікамі розных біялагічных відаў. Можна называць яе па-рознаму, ад канкурэнцыі да барацьбы за выжыванне. Гэта не прынцыповы момант. Прынцыповы момант заключаецца ў тым, што ўзаемаадносіны паміж носьбітамі гэтых праграм як супольнасцямі сутнасна мала адрозніваюцца ад таго, што адбываецца ў свеце жывёл. Фактычна яны адрозніваюцца толькі некаторай ступенню «культурнага напылення» ў выглядзе маралі (у т.л. рэлігійнай), міжнароднага права, розных палітычных інстытутаў і гэтак далей. Але з прычыны таго, што падобнае «культурнае напыленне» (а дакладней нават, «культурныя напыленні») узнікае ў рамках канкрэтных культурна-цывілізацыйных праграм, гэта аўтаматычна выклікае прынцыповае адрозненне розных відаў «культурнага напылення». А адпаведна, і супрацьстаянне тых праграм, што прывялі да ўзнікнення гэтых самых «напыленняў» і змяняліся, дэталізаваліся пад іх уплывам.

«У цяперашні час ЗША прынялі ў адносінах да Кітая стратэгію “мірнай эвалюцыі”, вэстэрнізацыі, расслаення. На падставе чаго яны ажыццяўляюць падобную стратэгію? У першую чаргу, на падставе культуры» [5, с.192].

Пры чым жа тут дэмакратыя? Для параўнання можна правесці паралель з тым, як трансфармаваліся розныя ідэі, у т.л. і такія рэлігійнага характару. Кітаізаваны будызм, іслам у Іране, праваслаўнае хрысціянства ўва Усходнеславянскіх краінах... Чаму дэмакратычныя ідэі, трапляючы ў іншыя краіны, павінны адпавядаць уяўленням прадстаўнікоў Заходняй Цывілізацыі? Адказ нам падаецца вельмі просты: гэта змаганне за месца пад сонцам. Груба кажучы, калі нельга зрабіць чорных і жоўтых белымі, то прынамсі іх можна павярнуць у сваю веру, тым самым робячы іх умоўна «сваімі». І гэта не абвінавачанне Заходняй Цывілізацыі: адыгрываючы на міжнароднай арэне ролю, супамерную з такой Заходняй Цывілізацыі ў нашы дні, а асабліва ў XIX-XX стст., прыкладна той самай палітыкі будзе прытрымлівацца любая Цывілізацыя. Пытанне заключаецца толькі ў тым, якімі сродкамі і да якіх маштабаў будзе ажыццяўляцца падобная дзейнасць за ўмацаванне сваёй прывілеяванай пазіцыі: камусьці трэба захапіць увесь свет, а камусьці дастаткова мець неаспрэчныя (пажадана мірныя) рычагі кантролю.

У выніку мы маем наступнае: на агульначалавечым (інстынктыўна-эмацыйным) базісе пад уплывам пэўных культурна-гістарычных чыннікаў фарміруюцца і трансфармуюцца культурна-цывілізацыйныя праграмы, што знаходзяцца ў супрацьстаянні, архетыпам якога з'яўляецца барацьба за выжыванне відаў.

І тут мы прыходзім да вельмі важнага паваротнага пункта: як у дзікай прыродзе супрацьстаянне відаў не з'яўляецца абавязковым, гэтаксама і розныя культурна-цывілізацыйныя праграмы не абавязкова знаходзяцца ў барацьбе (з іншага боку, падобныя прыклады мы бачым у т.л. і ў дзікай прыродзе і не з'яўляецца ўнікальным для чалавека). Насамрэч гэта той паваротны момант, які сведчыць пра магчымасць наладжвання супрацоўніцтва паміж прадстаўнікамі розных культурна-цывілізацыйных праграм. Аб'ектыўна кажучы, супрацоўніцтва як культурная з'ява ў прыватнасці і наогул культура ў цэлым – гэта крытычна кволае ўтварэнне. І гэтаксама крытычна кволае ўтварэнне можа разваліцца на вачах у

самы нечаканы і непадыходзячы момант – ці то гістарычны перыяд, калі размова датычыцца ўзаемаадносін паміж макраносьбітамі культурна-гістарычных праграм, ці то нейкі адрэзак камунікацыі, калі гамонка ідзе пра міжасабовыя зносіны (мікраносьбіты).

Сярэднестатыстычныя мікраносьбіты пэўнай цывілізацыі, як правіла, нават і блізка не асэнсоўваюць тэа адрозненні, якія могуць быць паміж рознымі культурна-цывілізацыйнымі праграмамі. Асабліва калі ўзнімаецца, напрыклад, тэма ўзаемаадносін Беларусі з такой Цывілізацыяй як Кітай – цывілізацыяй, вельмі непадобнай на нашу. Калі дробнае непаразуменне ўзнікае паміж двума звычайнымі сярэднестатыстычнымі мікраносьбітамі розных культурна-цывілізацыйных праграм – гэта праблемка. Калі падобныя мікраносьбіты з’яўляюцца прадстаўнікамі палітычнай сістэмы ў сваіх краінах, а тым болей палітычнымі лідарамі, і паміж імі ўзнікае вялікае непаразуменне, што пераходзіць на макраўзровень – гэта бяда.

Найвялікшая праблема навукі – яе бессэнсоўнасць. Можна быць геніем, але наўрад ці да геніяў прыслухоўваюцца людзі, што знаходзяцца на чале ўлады, калі максімальна аб’ектыўныя ідэі геніяў не адпавядаюць інтарэсам «правадыроў» і «багацеяў». Верагодна, прычынай падобнай сітуацыі з’яўляецца вядзенасць грамадства наогул і тых самых «правадыроў» і «багацеяў» у прыватнасці інстынктыўна-эмацыйнымі матывамі пры мінімальнасці іх асэнсавання і ўсведамлення. Але хіба гэта магчыма, калі чалавечыя супольнасці ў сваёй сутнасці не схільныя выпрацоўваць усвядомленае стаўленне да сітуацыі ў асобе, пачынаючы выхаваннем з боку бацькоў, як правіла, мала знаёмых з пытаннем усвядомленасці, і сканчаючы рэкламнымі шчытамі, якія мэтаскіравана ўздзейнічаюць на інтуітыўна-эмацыйны план?

Ці гэта праблема? Калі яе немагчыма вырашыць, то наўрад ці. Гэта наша прырода. І задача – не ў выпраўленні ўласных характарыстык, а ў правільным прымяненні нашых даных.

Ува ўмовах канкурэнцыі паміж культурна-цывілізацыйнымі праграмамі шлях да пазнання і ўзаемаразумення не павінны схіляцца ні да адрывання чужых дасягненняў, ні да неўсвядомленага іх ухвалення. Дасягненні іншых культурна-цывілізацыйных праграм не абавязкова будуць эфектыўныя і нават дзейныя ў іншых рэаліях. Тым не менш, сыходзячы з дапушчэння аднолькавасці агульначалавечага (пераважна эмацыйна-інстынктыўнага) базіса, даследаванне іншых культурна-цывілізацыйных праграм адкрывае нам шлях да глыбейшага ўсведамлення сваёй уласнай сутнасці і дзейнасці. Рэчы, якія падаюцца на першы погляд відавочнымі, аказваюцца суб’ектыўна (тут раўно «эмацыйна») абумоўленымі, прычым нярэдка на калектыўным узроўні. І нават пры развіцці навыка ўсвядомленасці пакуль яшчэ не хапае сістэматызаванасці і паслядоўнасці.

Кітайская Цывілізацыя з’яўляецца такой з найдаўжэйшай пераемнасцю дзяржаўнасці. Кітайская мова – адна з нешматлікіх моваў, для актыўнага пісьмовага карыстання якой цэнтральнае месца належыць ідэаграфічнай сістэме [6], а наколькі вядома, «калі літарны запіс дае нам магчымасць аднавіць толькі маўленне, што гучыць, сэнс якога можа заставацца невядомым, то іерагліфічны запіс непасрэдна раскрывае сэнс» [7, с.9]. «Сінтаксіс кітайскай мовы характарызуецца строгай сістэмай правілаў, якія датычацца парадку словаў, спалучэння словаў у сказе і структурных асаблівасцяў сказаў розных тыпаў» [8, с.12], прычым «абсалютныя лінгвістычныя ўніверсаліі адносяцца да семантычнага сінтаксісу, а не да марфалогіі, якая, такім чынам, выступае як своеасаблівая дублюючая сістэма, здольная гарантаваць правільнае разуменне ролі маргінальных элементаў фразы ў адносінах да яе прэдыкатнага ядра» [7, с.15]. Кітайская культурна-цывілізацыйная праграма, што ўсё яшчэ знаходзіцца ў працэсе сутнаснай трансфармацыі, абумоўленай, у першую чаргу, дамінаваннем Заходняй Цывілізацыі, бяспрэчна з’яўляецца вельмі кампетэнтнай і ў далейшым будзе набіраць магутнасць. І гэта адзін з ключавых чыннікаў, чаму нам важна даследаваць Кітайскую Цывілізацыю, гэтаксама як і павышаць – няхай і не глыбока ўсвядомлены – агульны ўзровень разумення мікра- і макраносьбітаў кітайскай культурна-цывілізацыйнай праграмы ў масах. У той самы час мусяць ажыццяўляцца даследаванне нас саміх, кааперацыя паміж даследчыкамі-краізнаўцамі Кітая і даследчыкамі-краізнаўцамі Беларусі. У адваротным выпадку канкурэнтнасць нашай культурнай (да цывілізацыі нам далёка) праграмы, а значыць, і яе жыццяздольнасць, аказуцца пад вялікім пытаннем.

СПИС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Николай Кун. Легенды и мифы Древней Греции [Электронны рэсурс] // ООО «ЛитРес» — Рэжым доступу: <https://www.litres.ru/nikolay-kun/legendy-i-mify-drevney-grecii/chitat-onlayn/>. — Дата доступу: 08.12.2021.
2. Мюллер Ф. Введение в науку о религии [Электронны рэсурс] // Библиотека Гумер – гуманитарные науки. — Рэжым доступу: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/Muller/intro.php. — Дата доступу: 08.12.2021.
3. Анатолий Протопопов: Трактат о любви, как ее понимает жуткий зануда [Электронны рэсурс] // Электронная библиотека ЛибКат. — Рэжым доступу: <https://libcat.ru/knigi/nauka-i-obrazovanie/psihologiya/246030-anatolij-protopopov-traktat-o-lyubvi-kak-ee-ponimaet-zhutkij-zanuda.html#text>. — Дата доступу: 08.12.2021.
4. Конфуций. Лунь юй. Перевод: Л. Переломов [Электронны рэсурс] // Онлайн библиотекаknijku.ru. — Рэжым доступу: <https://knijku.ru/books/lun-yuy>. — Дата доступу: 08.12.2021.
5. Щичко В. Ф., Яковлев Г.Ю. Китайский язык. Полный курс перевода: учебник / В. Ф. Щичко, Г. Ю. Яковлев. – М.: Восточная книга, 2012. – 368 с.
6. Идеографическое письмо[Электронны рэсурс] // mvechkanova (УлГТУ, кафедра “Прикладная лингвистика”). — 2013. — Рэжым доступу: http://ling.ulstu.ru/linguistics/resources/student_works/pismennost/pages/ideograph.html. — Дата доступу: 08.12.2021.
7. Мартынов В. В. Основы семантического кодирования. Опыт представления и преобразования знаний / В. В. Мартынов. - Мн.: ЕГУ, 2001 г. -140 с.
8. Задоев Т.П., Хуан Шуин. Основы китайского языка. Вводный курс. 2-е изд., испр. — М.: Наука. Издательская фирма «Восточная литература», 1993. — 271 с.: ил.